

Kryzys rosyjski w 1998 roku

2 kwietnia 2009

Dnia 17 sierpnia 1998 r. rosyjska gospodarka, pozbawiona solidnych fundamentów instytucjonalnych, zależna od importu surowców, rozsypała się jak domek z kart. Choć bezpośrednią przyczyną był trwający kryzys azjatycki, to załamanie zostało wywołane przez lata zaniedbań i odkładanie reform na później.

SYTUACJA PRZED KRYZYSEM

Sytuacja gospodarcza w Rosji w latach 90. do czasu kryzysu była fatalna. Reformy zostały wstrzymane w pół kroku, nie dając żadnych wymiernych efektów. PKB kraju osiągnął dno po 8 latach prób reform, dochodząc do poziomu ok. 55 % w 1998 roku w porównaniu z rokiem 1990.

Brak rozsądnej prywatyzacji doprowadził do tego, że gospodarka kraju była kontrolowana przez grupę oligarchów, skupiających w swoich rękach najbardziej dochodową branżę surowcową. Inne sektory pozostały w rękach państwa lub były sprywatyzowane częściowo, co czyniło gospodarkę bardzo słabą i mało konkurencyjną.

Do tego w rosyjskim budżecie federalnym istniał chroniczny deficyt (w 1998 roku osiągnął on gigantyczny poziom 10% PKB) wywołany częściowo przez wojnę w Czeczenii, której całkowity koszt (liczony bez wydatków na odbudowę prowincji) szacuje się na 5,5 mld dolarów. Zadłużenie państwa rosło w przerażającym tempie, dlatego, że przy rollowaniu długu odsetki z wykupu obligacji finansowano z kolejnych emisji. Zadłużenie zagraniczne od 1991 roku wzrosło o 75 %.

W tym czasie znakomita większość wpływów walutowych Rosji pochodziła z eksportu surowców. Spadek cen ropy naftowej do poziomu około 10,5 dol. za baryłkę oraz spadki cen metali nieżelaznych doprowadziły do znacznego zmniejszenia rezerw walutowych kraju. A te były bardzo istotne ze względu na to,

że rząd rosyjski prowadził politykę sztywnego kursu walutowego, a następnie kursu płynnego w wąskim paśmie wahań (od 5,3 do 7,1 rubli za dolara). Chciano w ten sposób chronić gospodarkę przed zawirowaniami na rynkach zagranicznych oraz politycznymi zmianami w kraju, jednak wymagało to prowadzenia interwencji na rynku oraz utrzymywania wysokich rezerw walutowych.

W tych warunkach strach, który powstał po kryzysie azjatyckim, doprowadził do wycofywania się inwestorów zagranicznych z Rosji. Proces ten został przyśpieszony przez atak spekulacyjny na rubla, który doprowadził do kompletnego załamania gospodarczego.

KALENDARIUM

23 marca 1998 – Prezydent Borys Jelcyn niespodziewanie dymisjonuje gabinet premiera Wiktora Czernomyrdina ze względu na trudności w przeprowadzeniu reform. Nowy gabinet tworzy dotychczasowy minister energii, Siergiej Kirijenko.

12 maja – Górnicy strajkując z powodu niewypłaconych pensji, blokują linię Kolei Transsyberyjskiej.

29 maja – Nowym szefem Urzędu Podatkowego zostaje Borys Fiodorow. Zdaje on sobie sprawę, że w celu sfinansowania deficytu trzeba pozyskać kapitał spekulacyjny. A to można zrobić tylko podnosząc oprocentowanie.

31 maja – Indeks giełdy papierów wartościowych spadł w ciągu miesiąca o 39%.

Czerwiec – Oprocentowanie krótkoterminowych bonów skarbowych (tzw. GK0) sięga 150%. Sytuacja się pogarsza, rząd ma problemy ze spłatą wewnętrznego zadłużenia. Długi wynikające z niewypłaconych pensji rosną, zwłaszcza na Dalekim Wschodzie.

13 lipca – MFW i Bank Światowy zatwierdzają pakiet pomocy finansowej o wartości 22,6 mld dol. dla Rosji. Głównym celem

pakietu jest stabilizacja rosyjskiego rynku finansowego poprzez wymianę ogromnej ilości krótkoterminowych GK0 na długoterminowe Euroobligacje.

15 lipca – Zdominowana przez partie lewicowe Duma odrzuca większość rządowych propozycji antykryzysowych, zmuszając rząd do działania za pomocą dekretów prezydenckich.

24 lipca – Rząd rosyjski rozpoczyna wymianę obligacji. W tym samym czasie Andriej Ilarionow i George Soros wskazują, że rząd powinien zrezygnować z obrony kursu rubla.

29 lipca – Prezydent Jelcyn przerywa swój urlop i wraca do Moskwy. Tego samego dnia mianuje on Władimira Putina na szefa Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB).

1 sierpnia – Zadłużenie rządu z tytułu niewypłaconych pensji jest szacowane na 12,5 mld dol. Mimo pomocy MFW, suma wydatków na odsetki z zadłużenia w lipcu przekracza o 40% miesięczne dochody podatkowe.

13 sierpnia – Załamanie na rosyjskich rynkach finansowych. Inwestorzy, obawiając się decyzji rządu w sprawie dewaluacji rubla, wyprzedają rosyjskie akcje, obligacje i pozbywają się rosyjskiej waluty. Oprocentowanie GK0 w tym czasie przekroczyło już 200 %. Giełdy zostają zamknięte na 35 min z powodu ogromnych spadków.

14 sierpnia – Kurs rubla do dolara ciągle utrzymuje się na poziomie 6,29.

17 sierpnia – Pasma wahań rubla do dolara zostaje rozszerzone do poziomów 6 – 9,1, a Bank Centralny ogłasza większą swobodę rynku w ustalaniu kursu. Do tej pory w ramach obrony kursu tylko w sierpniu zużyto rezerwy walutowe o wartości 27 mld dol. Jednocześnie rząd rosyjski zapowiada restrukturyzację długu denominowanego w rublach oraz wprowadzenie tymczasowego 90-dniowego moratorium na niektóre zobowiązania banków (m. in. na kontrakty walutowe).

23 sierpnia – Prezydent Borys Jelcyn powierza misję stworzenia nowego rządu zdymisjonowanemu wcześniej Wiktorowi Czernomyrdinowi.

26 sierpnia – Bank centralny przerywa handel rublem na giełdzie MICEX. Od 17 sierpnia kurs zdążył się osłabić do poziomu 7,86 RUR/USD.

31 sierpnia – Indeksy giełdowe od początku roku straciły już ponad 75 %.

2 września – Bank centralny wprowadza płynny kurs walutowy całkowicie kształtowany na rynku.

10 września – Czernomyrdin nie uzyskuje poparcia w Dumie i w związku z tym prezydent Jelcyn mianuje na premiera Jewgienija Primakowa, dotychczasowego szefa MSZ.

21 września – Kurs rubla do dolara osiąga przekracza poziom 21 RUR/USD. Oznacza to, że rubel stracił 2/3 swojej wartości w mniej niż miesiąc.

28 września – Stanowisko traci Boris Fiodorow, szef Urzędu Podatkowego.

7 października – W wielu rosyjskich miastach odbywają się demonstracje. W Moskwie na ulice wychodzi 100 tys. ludzi, we Władywostoku 4 tys., w Krasnojarsku 3 tys., w Jekaterynburgu 6 tys. Ogłoszony zostaje strajk generalny. Przywódcy protestów domagają się rezygnacji Jelcyna.

9 października – Rosja ze względu na słabe tegoroczne zbiory zwraca się o międzynarodową pomoc humanitarną.

20 października – Prezydent Jelcyn podpisuje dekret zabraniający demonstracji w Moskwie od 22 do 7, ograniczając je do maksimum 5 dni.

KONSEKWENCJE GOSPODARCZE

Inflacja w Rosji osiągnęła w 1998 roku poziom 84 procent, doprowadzając do znacznego podwyższenia się kosztów życia. Wynagrodzenia dla górników osiągnęły poziom 919 mln dol. co stanowiło więcej niż 1 % budżetu federalnego. Żeby spełnić żądania strajkujących rząd wydaje dodatkowe 4 mld dol. Ceny większości artykułów żywnościowych wzrosły prawie dwukrotnie, a artykułów importowanych czterokrotnie. Z powodu obaw przed złymi czasami konsumenci opróżnili spółki w sklepach, robiąc zapasy na przyszłość i doprowadzając do problemów z dostawami zaopatrzenia takich produktów jak oliwa, cukier czy proszek do prania.

Wiele banków zbankrutowało z powodu kryzysu (m. in. Inkombank, Oneximbank, Tokobank). Po tym jak miliony ludzi straciło swoje oszczędności formująca się klasa średnia przestaje istnieć. Wzmaga to silne napięcia społeczne.

WYJŚCIE Z KRYZYSU

Głównym czynnikiem sprzyjającym ożywieniu gospodarczemu w Rosji był powrót ceny ropy naftowej na szybką ścieżkę wzrostu. Dzięki temu w następnych latach udało się utrzymać nadwyżkę handlową, która spowodował napływ kapitału do kraju. Dzięki dewaluacji rubla zyskali miejscowi producenci – eksport stał się bardziej korzystny podobnie jak i produkcja na rynek krajowy (po wzroście cen). Pomogła również niewielka zależność gospodarki od sektora bankowego, który ucierpiał najbardziej. Nie bez znaczenia było zwiększenie stabilności politycznej (w tym dyscypliny budżetowej) w kolejnych latach, które doprowadziło do zwiększenia zaufania.

Autor: Marek Muszyński

Na podstawie: EBRD Transition report, pif.naproekte.ru, interfax.ru, council.gov.ru

Źródło: [Portal Spraw Zagranicznych](#)